

УДК 631.164.23

О. В. Ільїна,

*головний спеціаліст, магістр державної служби,
Луганський обласний центр зайнятості***РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АПК**

Постановка проблеми. Аграрне виробництво – найбільш вразливий сектор економіки України. АПК України притаманні низька продуктивність праці, високі трудові й матеріальні витрати. Така модель розвитку сільського господарства не гарантує досягнення продовольчої безпеки країни і вимагає негайного її вдосконалення. Затяжна економічна криза, що охопила всі сфери економіки, завдала непоправних втрат аграрному виробництву, внаслідок перебудови та отримання незалежності було зруйновано систему матеріально-технічного та інженерно-технічного забезпечення сільського господарства. У таких умовах надзвичайно важливого значення набуває активізація інвестиційної та інноваційної діяльності. Пріоритетність розвитку аграрного сектору економіки України зумовлюється тим, що в сучасних умовах сільське господарство залишається головною продовольчою галуззю країни, успішний розвиток якої потребує залучення значних інвестиційних ресурсів.

Необхідність залучення інвестиційних ресурсів у сільське господарство зумовлюється гострою потребою в оновленні матеріально-технічної й технологічної бази сільськогосподарських підприємств, що надасть можливість товаровиробникам нарощувати обсяги виробництва, знижувати його вартість, поліпшувати умови праці, виробляти конкурентоспроможну продукцію, підвищуючи продуктивність, ставати активними учасниками ринку.

Нині аграрний сектор економіки має недостатню інвестиційну привабливість для вітчизняних та іноземних інвесторів, які віддають перевагу підприємству, що має швидкий період окупності вкладених коштів, вищу прибутковість, більш конкурентоспроможну продукцію [7].

Незадовільний стан інвестиційної діяльності у сільському господарстві зумовлений також корупційними процесами [13]. У галузевій структурі інвестиційної діяльності підприємств АПК переважна частина коштів інвестується в основний капітал у рослинництві, що свідчить про пріоритетність даної підгалузі для інвесторів порівняно з тваринництвом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати фундаментальних досліджень українських і зарубіжних вчених свідчать про те, що процес економічного зростання зумовлюється обсягом і темпами зростання обсягів інвестицій, їхньою структурою та якісними

характеристиками. Незважаючи на деяке поживлення інвестиційного процесу в Україні, позитивні тенденції в інвестиційній сфері ще не набули стійкого характеру. Крім того, в умовах трансформації економічних відносин продовжують діяти чинники, що стримують розвиток інвестиційної й інноваційної діяльності [4]. Питанням інвестиційної діяльності, залучення інвестицій в АПК України та аграрно-промислові формування приділяють увагу чимало сучасних вчених-економістів, серед яких І. Т. Балабанов, В. П. Горьовий, С. О. Гуткевич, М. І. Кісіль, М. Ю. Коденська, Г. П. Лайко, О. В. Мазуренко, М. Й. Малік, Ю. Б. Петруня та інші.

Мета статті. Розглянути проблеми інвестиційної привабливості сільського господарства та розвиток інвестиційного потенціалу підприємств АПК.

Основний матеріал дослідження. Світова фінансова криза швидко розповсюдила свій вплив на різні країни світу. Її наслідками серед іншого стали падіння біржових котирувань, зниження інвестиційної активності, підвищення нестабільності товарних ринків, банкрутство компаній, зменшення обсягів промислового виробництва, панічні настрої суб'єктів господарювання. Економіка України внаслідок високого ступеня відкритості й тепер болісно відчуває на собі вплив світової фінансової кризи.

Вплив фінансової кризи на інвестиційний потенціал АПК і підприємств харчової промисловості України зокрема має різновекторний характер.

Як і очікувалося, і без того мізерні в останні роки прямі іноземні інвестиції в сільське господарство України, в 2011 р. „розходилися домівками”. Згідно з даними Держкомстату України, за останній рік іноземних інвестицій в цей, чи не найперспективніший сектор економіки, не було, „а 25 млн дол. з вкладених в попередні роки „повернулися додому” [13].

Показник „прямі іноземні інвестиції” – один із основних, що характеризує стан інвестиційного клімату в тих економіках та їхніх секторах, куди вони спрямовуються, оскільки прямі іноземні інвестиції здійснюються незалежними іноземними юридичними і фізичними особами, що приймають рішення про інвестування, виходячи з їх незалежної оцінки стану законодавства, справедливості судової системи, бізнес-клімату, рівня корупції в країні потенційного вкладення коштів.

За даними Українського антимонопольного комітету, прямі іноземні інвестиції в сільське господарство

України в 2005 р. склали 86 млн дол., в 2006 р. – 95 млн дол., в 2007 р. – 153 млн дол., в 2008 р. – 246 млн дол., в 2009 р. – відтік інвестицій склав 10 млн дол., в 2010 р. – надійшло 46 млн дол. інвестицій, а в 2011 р. – відтік склав 25 млн дол. Такий стан вкрай не сприяє успішному розвитку вітчизняного аграрного розвитку. Графічно, ми бачимо, це на рис. 1.

Щоб це виправити, вважаємо за доцільне розглянути чинники, які зумовлюють сучасне інвестиційне становище підприємств АПК. Зазначимо, що рівень інвестиційного потенціалу економічних суб'єктів зумовлюється двома чинниками: здатністю мобілізувати інвестиційні ресурси та здатністю ефективно їх відтворювати. Відповідно, можна виділити потенціал залучення та потенціал відтворення інвестиційних ресурсів.

Кризові процеси, насамперед, негативно позначилися на здатності підприємств харчової промисловості залучати інвестиційні ресурси. Так, нині втрачено повноцінний доступ до ринків капіталу: відбулося зменшення обсягів кредитування, знизилася вартість акцій більшості українських компаній.

Враховуючи зменшення прибутковості аграрних підприємств, зростання дебіторської та кредиторської заборгованості, можливості підприємств щодо мобілізації інвестиційних ресурсів є вкрай обмеженими. Тому реалізація інвестиційних проектів нині під загрозою.

Зменшення потенціалу відтворення інвестицій також зумовлено фінансовою кризою. Має місце негативна динаміка розвитку за всіма елементами ресурсної складової інвестиційного потенціалу [3, с. 1248]:

1. Виробнича складова – дефіцит обігових коштів знижує інтенсивність виробничих процесів.

2. Ресурсо-сировинна складова – відчутне погіршення через нестабільну цінову ситуацію, непередбачувану динаміку валютних коливань.

3. Кадрова складова – підприємства змушені скорочувати соціальні програми, що негативно впливає на кадровий потенціал підприємств.

4. Інноваційна складова – за нинішньої ситуації впровадження інноваційних проектів переважно призупинено.

5. Фінансова складова – рівень забезпеченості фінансовими ресурсами є здебільшого незадовільним.

6. Управлінська складова – є ключовою за таких обставин. Уміння керівної ланки приймати ефективні рішення задля виконання тактичних та стратегічних завдань може стати вагомим конкурентним перевагою за нинішніх умов.

7. Інфраструктурна складова – ступінь сприятливості географічного місця розташування і можливості ефективно взаємодіяти з зовнішнім оточенням. Ця складова практично не зазнала змін.

8. Ринкова – зниження купівельної спроможності домогосподарств призводить до зниження обсягів реалізації харчових продуктів у грошовому виразі,

відбувається перерозподіл ринку на користь виробників дешевшої продукції. Тому ціна продукту стає його вагомою конкурентною перевагою.

9. Ризикова – ступінь негативного впливу макроекономічних процесів на діяльність підприємства є вкрай високою.

Слід зазначити, що втрати харчової промисловості є меншими, ніж деяких інших секторів економіки. Це пояснюється орієнтацією харчових підприємств здебільшого на внутрішній ринок, порівняно низьким рівнем інтегрованості у фінансові ринки, гарним врожаєм більшості сільськогосподарських культур, світовим продовольчим дефіцитом.

Першочерговими заходами щодо мінімізації впливу кризи та підтримання рівня інвестиційного потенціалу за таких обставин є наступні:

1) оптимізація витрат:

— докладна ревізія витрат;

— скорочення невиробничих витрат (насамперед адміністративних);

— скорочення додаткових витрат на оплату праці;

— впровадження політики енергозбереження.

2) мобілізація внутрішніх ресурсів:

— зменшення дебіторської заборгованості;

— оптимізація величини виробничих запасів;

— стимулювання збуту.

3) підтримка елементів потенціалу відтворення:

— виділення пріоритетних для компанії продуктів та напрямків діяльності, за якими підприємство має найбільш стійкі ринкові позиції;

— проведення лояльної політики по відношенню до ключових працівників з метою збереження кадрового потенціалу;

— доведення до логічного завершення проектів, що безпосередньо впливають на життєдіяльність компанії.

Криза має й конструктивний потенціал – вона дозволяє сконцентруватись на перспективах, формує передумови для підвищення ефективності господарювання. Її позитивними наслідками можуть стати:

— перерозподіл ринків на користь ефективних стабільних компаній;

— зміна характеру господарювання – перехід до політики зниження енерговитрат, переробки відходів та оптимізації виробничого процесу;

— покращення якості і конкурентоздатності українських харчових продуктів внаслідок посилення конкуренції.

Окрім того, зменшення попиту в одних галузях сприяє переведенню капіталу в інші. У компанії з великим капіталом, який не може бути використаний в „рідній галузі”, є можливість отримати прибуток в інших галузях. Учасники будівельного ринку, який все ще не оговтався від наслідків фінансової кризи, будуть шукати нові ринки для вкладень і можуть переорієнтуватися на інвестиції в АПК, що було оговорено

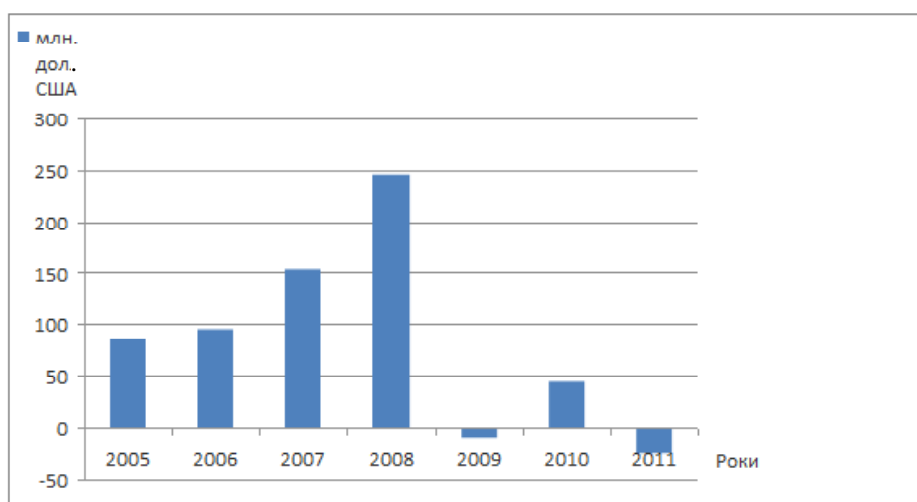

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в агропромисловий сектор економіки України

на III аграрній бізнес-зустрічі [12]. Отже, завдання директорів та власників підприємств АПК – привабити ці інвестиції.

Найбільш привабливою для сільськогосподарського підприємства формою залучення інвестицій є створення спільних підприємств та стратегічних альянсів. Воно передбачає залучення інвестицій у вигляді внесків до статутного фонду підприємства. Інвесторами виступають переважно фінансово міцні промислові, агросервісні, іноземні та інші підприємства. Права й обов'язки інвестора визначаються Статутом новоствореного господарського товариства чи спільного підприємства.

Традиційною і практично найбільш поширеною формою є залучення кредитних ресурсів комерційних банків та інших фінансових інвесторів. Джерелами кредитування є банки та інші фінансові організації. Сільськогосподарські товаровиробники можуть отримати кредити за двосторонніми домовленостями з іноземними фінансовими інвесторами.

Найбільш простою формою залучення інвестицій є використання господарських договорів про спільну виробничу діяльність, при якій обмежений в коштах сільськогосподарський товаровиробник та фінансово міцне підприємство спільно фінансують виробничі витрати. При цьому досягається краще використання землі й виробничих сільськогосподарських потужностей, зберігаються робочі місця, а працівники отримують заробітну плату. Винагородою партнерам за понесені ними витрати матеріальних і грошових ресурсів є вироблена продукція. Частки кожного партнера в загальному обсязі продукції визначаються пропорційно їхнім внескам у спільну діяльність. Взаємовідносини між партнерами регулюються господарським договором про спільну виробничу діяльність.

Перспективною формою залучення інвестицій у сільське господарство є також спільна діяльність

сільськогосподарських, агросервісних, промислових та інших підприємств у складі агропромислових фінансових груп. Хоча зараз такі групи в сільському господарстві відсутні, вже створена достатня законодавчо-нормативна база для їх поширення.

Разом з вище наведеними сільськогосподарські підприємства можуть використовувати й інші, менш поширені варіанти залучення інвестицій. Іноземні інвестиції становлять собою всі види цінностей, що вкладаються безпосередньо іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності згідно з чинним законодавством України.

Підприємство з іноземними інвестиціями – це підприємство (організація) будь-якої організаційно-правової форми, створене за законами України, якщо протягом року в його статутному фонді є кваліфікаційна іноземна інвестиція. Для новостворених підприємств цей критерій визначається за підсумками першого повного календарного року їх існування.

Кваліфікаційна іноземна інвестиція – це іноземна інвестиція, що становить не менше 20% статутного капіталу. Декретом Кабінету Міністрів України „Про режим іноземного інвестування” (ст.1) визначені мінімальні розміри кваліфікаційної іноземної інвестиції залежно від виду інвестицій та суб'єктів інвестування (зокрема, не менше 50, 100, 500 тис. та 1 млн дол. США).

Декретом Кабінету Міністрів України № 55-93 іноземним інвесторам надано право здійснювати інвестиції в таких формах: частковій участі у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки у діючих підприємствах, створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств повністю; придбання прямо не забороненого законами України нерухомого чи ру-

хомого майна, включаючи земельні ділянки, будинки, квартири, приміщення, устаткування, транспортні засоби та інші об'єкти власності, шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у формі акцій, облігацій та інших цінних паперів; придбання самостійно або з участю українських юридичних чи фізичних осіб прав користування землею, концесій на використання природних ресурсів та території України; придбання інших майнових прав; в інших формах здійснення інвестицій, зокрема на основі угод із суб'єктами господарської діяльності України, які прямо та виключно не заборонені законами України.

Висновки. Для подальшої успішної праці АПК України необхідні новаторські ідеї та бажання власників аграрних підприємств вкладати гроші в розвиток галузей, в нові технології тощо. Необхідна державна підтримка. Для створення привабливого інвестиційного клімату в Україні потрібно провести заходи щодо ліквідації корупційних процесів в усіх рівнях влади, які є загрозою для багатьох галузей агропромислового сектору економіки України, особливо тваринництва. Фінансова криза, яка досі робить вплив на економіку багатьох країн світу, хоча й нанесла збитки аграрним підприємствам, але вона є важливим стимулом для інвестицій АПК: продовольчий ринок має попит завжди.

Література

1. **Офіційний сайт** державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>. 2. **Гальчинський А.** Нинішня фінансова криза – початок кінця. Далі – новий початок? / А. Гальчинський // Дзеркало тижня. – 2008. – № 39. – с. 7. 3. **Дідух С. М.** Теоретико-методологічні основи інвестиційного потенціалу підприємства / С. М. Дідух // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Випуск 237 : в 6 т. – Т. V. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – с. 1244 – 1252. 4. **Терещенко М. А.** Державне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні / М. А. Терещенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – №11. – С. 5 – 6. 5. **Федорак В. І.** Основні засади інвестиційної діяльності аграрних підприємств / В. І. Федорак // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – №12. – С. 12 – 15. 6. **Карімов Г. І.** Стимулювання інвестиційної діяльності в системі управління регіону / Г. І. Карімов // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 6. – С. 17 – 20. 7. **Борейко І. П.** Оцінка інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки / І. П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 75 – 79. 8. **Офіційний сайт** Агропромислового комплексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrapk.com> 9. **Офіційний сайт** –

Портал „Свинарство в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.svynarstvo.in.ua 10. **Кравченко В. В.** Інвестиції, як один із шляхів покращення конкурентоспроможності підприємств [Електронний ресурс] / В. В. Кравченко. – Режим доступу : www.confcontact.com.ua/ 11. **Черток Д. Л.** Проблеми залучення інвестицій в економіку України та шляхи їх рішення [Електронний ресурс] / Д. Л. Черток, С. П. Тітова. – Режим доступу : www.udau.edu.ua/library 12. **Матеріали** III Аграрної бізнес-зустрічі 13-16 жовтня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zr2000.com.ua/> 13. **Музичук А.** Аграрна справедливість. Сайт газети „День” [Електронний ресурс] / Аркадій Музичук. – Режим доступу : www.day.kiev.ua

Ільїна О. В. Розвиток інвестиційного потенціалу підприємств АПК

У статті представлено сучасне становище інвестиційного клімату аграрних підприємств, розглянуто існуючі закони України, які регламентують інвестиційну діяльність. Зокрема проаналізовано загальний обсяг прямих іноземних інвестицій у сільське господарство та розроблено заходи щодо покращання інвестування в агропромисловий комплекс.

Ключові слова: інвестиції, аграрний комплекс, прямі іноземні інвестиції, капітальні вкладення, конкурентоспроможність.

Ильина Е. В. Развитие инвестиционного потенциала предприятий АПК

В статье представлено современное состояние инвестиционного климата аграрных предприятий, рассмотрены существующие законы Украины, которые регламентируют инвестиционную деятельность. В частности проанализирован общий объем прямых иностранных инвестиций в сельское хозяйство и разработаны мероприятия по улучшению инвестирования в агропромышленный комплекс.

Ключевые слова: инвестиции, аграрный комплекс, прямые иностранные инвестиции, капитальные вложения, конкурентоспособность.

Ilyina E. V. Development of investment potential of enterprises of APK

Modern position of investment climate of agrarian is presented in the article, the existent laws of Ukraine, which regulate investment activity, are considered. In particular the general volume of direct foreign investments is analysed in agriculture and measures are developed on the improvement of investing in an agroindustrial complex.

Key words: investments, agrarian complex, direct foreign investments, capital investments, competitiveness.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2012
Прийнято до друку 23.05.2012